

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

בצר לך (ה, ל) - בצ"ר נוסריקון רננו צדיקים בה' ללמדך שכלל אימת שאתה שרוי בצרה חלילה, העצה לך היא לרנן לה' (אמרי חיים)

ויצאך בפניו בכוה הגדל ממצרים (ה, לו) - בפני מי הוציאם? בפני יעקב אבינו, שהוא ירד למצרים והקב"ה הביאו שיראה בפניו את גאלת ישראל, ונרמז בראשי התבות עד-יעבר עס-זו קניית, והם בגימטריה יעקוב. (דברי עמוס)

וידעת היום והשבת אל-לכבד (ה, לו) - היום בגימטריה ס"א, לרמז לס"א ימי תשובה שבהם על האדם להגיע אל והשבת אל-לכבד. והם מ' ימים מט"ו באב ועד כ"ה באלול יום בריאת העולם, ועוד כ"א יום מראש השנה ועד אחר הושענא רבה, ובהם המשת הימים שמיום כ"ה באלול ועד ראש השנה. (לחם עני)

את-בצר במדבר (ה, מג) - בשלש ערי המקלט נקזת התשובה שעל האדם לשוב, כרוצח הבורח לערי מקלט, ואף החוטא דומה לרוצח שהשחית נשמתו בחטא. **בצר במדבר -** יעט ויבצר מדבור, בצ"ר נוסריקון בינונים צדיקים רשעים, שכלם זקוקים לזה, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. **בארץ המישור -** מרמז לענינה, מיש"ר נוסריקון יהא שמה רבא מברך, שדבורו יהיה רק בדברי תורה ותפלה. **ראמת -** אותיות ראה מנת, שזכור לו יום המיתה וישוב יום אחד לפני מיתתו, ונמצא עושה תשובה פליימיו. **גול -** לשון גלות שהוא אחד מתנאי התשובה, וכן גול"ו נוסריקון ושא גם לקבץ גליתנינו, שפזכות התשובה נזכה לגאלה. (תפוחי חיים)

כבד את-אביו (ה, זז) - כב"ד נוסריקון ברא פרעה דאביו, כי כפי שהאדם מכבד את-אביו שלו, כך יכבדו אותו בניו שלו. (ויקח משה)

שמע ישראל (ו, ד) - שמ"ע נוסריקון שאו מרזם עיניכם, שדי מלך עולם. ואימתי קוראים אותה? שחרית מנחה ערבית. וכל העושה פן מקבל עליו על מלכות שמ"ע. (אוצר חיים)

ושננתם לבניך ודברתם בהם (ו, ז) - התבות הן בגימטריה תלמוד בבלי וירושלמי והלכה ואגדות, עקר התורה שבעל-פה. (איל וצבי)

ספורים בפרשה

ונשמרתם מאד לנפשתיכם (ד, טו)

רבי ישראל סלנטר חלה פעם ואשפז בבית-רפואה להחלמה, תחת פקוחו של פרופסור נודע. חלה התרשם מאצילותו, וביחוד מהקפדתו על כללי הבריאות מדין 'ונשמרתם' ואמר בהשתאוות: "כאלף חולים נמצאים תחת השגחתך, ואף אחד מהם אינו נשמע להוראותי בעניני הרפואה, אלא מתרשלים ומתחמקים מהם. אך אחד נמצא כאן וישמו ליפקין, שממלא אתר כל אזהרותי בדיק נמרץ בלי להחסיר מאומה". וכך מספר על ה'חפץ חיים' שבצעירותו חלה מרב התמדה, עד שנאלץ להפסיק את למודו כליל במשך שנה תמימה, לפי פקדת הרופאים. מאז היה מזכיר תמיד את השנה הזו, שהתבטל במהלכה מלמוד התורה, והביאה פדגוגה על חשיבות שמירת הבריאות. "מיהו מתמיד"? הסיק מן ה'חפץ חיים', "מי שאוכל בזמן אכילה, ישן בזמן שנה, לומד בלמוד, ופונה למנוחה בעת הצורך".

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד (ו, ד)

נוהג היה החת"ם סופר, שפאשר היה לומד עם תלמידיו את פרשת בא ופרשת ואתחנן, בהן מזכרת פרשת שמע, היה מתעטר בתפלין, כדי שלא יהיה פקורא קריאת שמע בלא תפלין, שהוא כמעיד עדות שקר בעצמו.

יהודי חפשי שהתרחק מתורה ומצוות, תמה פעם בפני החדושי הרי"מ: "הרי בקריאת שמע נאמר, 'השמרו לכם פריפתה לבבכם, ועצר את-השמע, ואם-כך, מדוע צדיקים יושבים בצער, ואני שחפשי אני, נהנה מכל-טוב שבעולם'? אמר לו הרבי: "מכך שאתה שואל מקריאת שמע, למד אני שבדאי קראת קריאת שמע לפחות פעם אחת בחיך", וכשהלה השיב בחייו, אמר לו הרבי: "אם כך, בעד אמירה אחת של קריאת שמע, כל מה שיש לך הוא מעט מדי, ומגיע לך שר כפול ומכפל על-כך..."

והיו לטטפת בין עיניך (ח, ו)

אל רבי אברהם יהושע השיל מסקווירא, הגיע פעם איש אביון, ובכה לפניו את עניותו הגדולה, עד שאין ידו משגת אפלו לרכש תפלין בשרות עבדו בנו שהגיע למצוות. עודם מדברים, ועל-פניהם עבר יהודי חשוך בנים, והרבי הציע לו לרכש את התפלין, ובשכר המצוה יזכה לבן זכר. חלה מלא כמובן מיד את הבקשה, ולתקופת השנה נושע. היה הדבר לפלא וכאשר הגיע המארע לאזניו של אביו רבי יצחק מסקווירא, שאל את-בנו לפשר הענין, ונענה: "והרי מקרא מלא דבר הכתוב, שנאמר 'והיו לטטפת בין עיניך', אל תקרי בין, אלא פן, אם תזכה יהודים בטטפות אז והיו לבן..."

לא-תכרת להם ברית ולא תחנם (ו, ב)

בשכנות ה'שר שלום' מבלי התגורר סנדלר נכרי, ואילו היה שולח את מנעליו לתקון. עברו ימים, ובמקום השתקע סנדלר יהודי. שמח הרבי והחל לשגר אליו את המנעלים. לפליאת מקרבו "ולשמחה מזה-ה עשה"? הסביר: "מאז ומתמיד, כאשר מסרתי מנעלים לאמן הנכרי, נקפני לבי, שהרי נצטוינו על אסור 'לא תחנם', ואם תובע הוא מחיר גבוה מדי, הריני עובר על לאו זה בהוסיפי על-שכרו. ועכשו שאנה הקב"ה סנדלר יהודי לעירי, ולנביו לא יהיה כל חשש של תשלום גבוה משכרו, לא אשמח!"

היה היה

אז יבדיל משה שלש ערים

בן חמשים ושתים שנה היה החת"ם סופר, בשעה שנולד לו בן הראשון רבי שמואל בנימין, ה"כתב סופר". היה זה לאחר שאשתו הראשונה, עמה חי עשרות בשנים, נפטרה עליו בלי בנים, והקים את ביתו בשניה עם בתו של גאון ישראל רבי עקיבא איגר, וממנה נולדו ילדיו, ארבעה בנים ושבע בנות. מילדותו התבלט הבן בכשרונותיו המיוחדים, ואביו הרבה עליו תפלות ותחנונים להצלחתו בתורה. לימים, כאשר רבי מאיר איזנשטטר התארח בביתו של החת"ם סופר, והשתאה על בקיאותו של הבן שהיה אז פחות מבן עשרים, אמר לו האב: "אמין לי כבודו, כמה מדות של דמעות שפכתי במים למען תורת בני. ותהלה לה, שפכה פעמים קראתיו בשם מפיבשת, כפי שאמרו חז"ל בברכות שהיה מביש את דוד המלך בהלכה, וכך ארע לי עם בני שנצחני בדבריו..."

הבן הקטן הלך וגדל לשמחת הוריו, אולם בהגיעו לגיל שש ארע אסון כבד. בעיר שררה אז מגפה קשה, שהפילה למשכב את כל בני המשפחה של החת"ם סופר, אולם בעקב פגיעה המוקלה בילד הקטן. הוא הלך ונחלש, והרופאים שהזעקו למטתו אמרו נואש. לשמו של הילד שמואל בנימין, נוסף גם השם אברהם כסגלה, ובני העיר שאהבו את רבם הנערץ אהבה בלי מצרים, קרעו שערי שמים להחלמת בנו האהוב. אלא שהיה נראה כי השערים נעולים והתפלות שבות ריקם. המצב הלך והחמיר, עד שהרופאים נבאו שחרות והסיקו כי אלו שעוותיו האחרונות של הילד הקטן. אל המקום הזעקו אנשי החברה קדישא של העיר פרשבורג, והללו התגברו על צערם הכבד, והחלו בהקנותיהם הרגילות. למראשותיו של הילד הדלקו נרות אחדים, והחברים החלו באמירת תפלות ותחנונות כנהוג בעת עליית הנשמה, כשקולם נבלע באנחותיהם ובכיותיהם של בני הבית.

כל אותו זמן, עמד החת"ם סופר מן הצד, כשהוא שקוע בשרעפיו, ועל פניו נסוכה עננה של תוהו וזאגה. והנה פונים הרופאים אליו ואומרים: "ראבין קדוש, הרי דועך לכל פי אלקים קדוש אתה וקרוב אתה לאלקינו. אך אם בתפלותיך ובקשותיך אין אתה יכול להחיש ישועה ומזור לבנה אהובה, הרי שאפסך מאתנו כלי-תקנה ואין לו בלי-מוצא ותוחלת". הדברים הנחרצים כמו הרעידו את החת"ם סופר, וללא אחר ודברים פנה אל ירבתי החדר, שם עמד ארון ספרים עתיק, ובו נצברו כתביו המרבים המלאים חדושים מזן אליון בכל מקצועות התורה. חרש-חרש, עמד האב הגדול בתפלה ותחנונים, ויחל משה את-פניו אל אלקיו, ושפך צקון לחש לרפואת בנו אהובו. הבן מצדו עקב בעיניו אחר דמותו הפבירה של אביו, ואף הוא התאזר בכוחותיו האחרונים כדי להתדבק בתפלתו ולבקע קריעים, ובקול לא-לו. החל לזעק את הפסוק "שמע ישראל", עד שהמקום היה לחרדת אלקים. והנה ארע הנס המיוחד. אט-אט החל הצבע לחזר אל פניו החזרות של הילד, נשימותיו החלו נעשות סדירות יותר, והוא שקע בשנה עמקה ובריאה. הרופאים עמדו המומים אל מול הנס הכביר שהתרחש מול עיניהם, והמארג הותיר עליהם רשם עז שלא נשכח מהם כלי-חיהם. במהירות פנו לטפל בילד שגלה סמני חיים, אנשי החברה קדישא כבו פמוכן את נרותיהם ויצאו פלעמט שבא, ובני העיר שמעו בהקלה את הבשורה הטובה. חדי-אין ספרו, כי הצליחו לשמח ביצד החת"ם סופר לוחש בדבקות לאחר סיום תפלתו היוקדת: "פעלתי בעבורו לעוד יוכל שנים", ואמנם לאחר חמשים שנה, ב"ט בטבת תרל"ב, נפטר ה"כתב סופר" לבית עולמו.

עברו ימים ושנים, וכאשר הגיע הנער לגיל מצות, נעמד במקהלות עם לברך אלקים, ונשא דרשה בנויה לתלפיות, שהפליאה את המסבים ומצאה חן בעיניהם. כנהוג, העניקו לו הנאספים תשורות ומתנות, אולם מפלן בלטה קפסת-כסף צרה וארקה, ששבתה את עיניו של הנער. בסקנות פתח את הקפסה, ונדדה לראות בפנים כמה נרות שנוה, שנפר היה כי כבר נעשה בהם שמוש מה לפני שנים. פליאתו של הנער גברה, והוא נחפו לברר אצל האיש שהעניק לו את התשורה לפשר הדבר. "נרות אלו דלקו למראשותיך בשעה ששכבת על ערש-דיוי", ספר לו האיש, שהיה אחד מחברי החברה קדישא בפרשבורג. "בזכות התפלות הנלהבות של אביך הגדול, נהפך ה'צר' ל'ר', בן-יחיד פוכבי בקר, נר אלקים טרם יכבה, ואתה עתיד להאיר את העולם כפוכבי בקר".

לימים, עמדו רבים ותמהו, מדוע המתין החת"ם סופר בעת חלי בנו, עד שאפסך כלי-תקנה, ורק אז נעמד להתפלל מעמק לבו, ומדוע לא עשה כן מיד עם נפילתו למשכב? אולם תשובה עלי-פך נמצאת בחדושותיו של הילד עצמו, בספרו "כתב סופר". הוא מזכיר שם מדרש פליאה עלי-הפסוק "אז יבדיל משה שלש ערים" - "בין שאמר לו הקב"ה הפרש ערי מקלט, תמה משה עלי-פך, והקב"ה אמר לו שאם יהא אדם הורג בשוגג יהא בורח לשם. אמר משה, שירה אני חיב לומר שהרגתי את-המזכיר. ויבדל משה אינו אומר, אלא אז יבדיל משה, ואין אז אלא לשון שירה שנאמר אז ישיר". ובאר ה"כתב סופר", כי אף שהאדם צריך לבטח בקונו, אסור לו לסמוך עלי-הנס. והא ראה, שיש להבין ערי מקלט כדי לנחם שמה כלי-רצח, ואין הרצח סומך עלי-הנס שהקב"ה יצילו מיד גואל הדם. ומכאן שמחתו של משה, שהבין כי טוב עשה ככה שברח מהמזכיר ולא סמך עלי-הנס. ומכאן אפוא הנקמת החת"ם סופר, שהמתין עד יאוש הרופאים מרפוי בנו בדרך הטבע, ורק אז פנה לבקש לו רפואה בדרך נס. כי כל עוד יש מקום לטבע, אין מקום להתפלל על הנס.

מאורות

רבי מרדכי בנט מניקלשבורג זצ"ל
ליום ההולאה י"ג במנחם-אב תקפ"ט

מגדולי דורו, אב"ד ניקלשבורג ורבה הכולל של מורביה. צאצא למשפחת אשכנזי נכדי ה'הכס צבי', ומצד אמו מגזע ה'סמיכת חקמים', ונקרא בשם המשפחה בנט ביון שגדל אצל סבתו מילדותו. למד מפי גדולי דורו, ובבחרותו נסע לפרג והיה תלמידו של ה'עוד ביהודה'. לאחר נישואיו למד מפי רבי שמלקא מניקלשבורג, והתמנה שם לרין. בהן ברונות קהלות בישראל, ובפטריות רבו התמנה על מקומו למשך ארבעים שנה, והרביץ תורה בישיבתו בה למדו כארבע מאות תלמידים. נפטר בקרלסבד ונקבר על תנאי, ולאחר מכן העבר לניקלשבורג בהוצאת החת"ם סופר. לאחר פטירתו נמצאו שקים אותם היה רגיל ללבוש תחת מלבושיו לסגור, והם נמכרו במחיר גבוה לאלו שרכשו אותם כסגלה ובקשו להקבר בהם בהגיע זמנם. ממכירת השקים נאסף הון רב שהספיק לפרנסת נכדיו היתומים ולנשואיהם. פעם נכנס לעשיר אחד, ובקש להתירמו לצרכי צדקה. אותו עשיר היה קמץ מפקל, ורגנו אחריו בפסתר הוא עובר בשאט-נפש על מצות התורה והולך אחר תאוות לבו. התחמק העשיר מבקשתו של הרב, ולא נתן לידו אפלו פרוטה אחת. "והנה אני לתת צדקה בצניעה, משום מתן פסתר, בלי שידעו הבריות שאני נוהג ולא יחלקו לי כבוד בחנם", אמר בהצטרקות מעשה. ונענה: "מוזר הדבר מאד, העברות שאתה עובר בפסתר, גליות וידועות לכל בני העיר. ואלו הצדקה שאתה נוהג בפסתר, נסמרת היא מעין הבריות ואין איש יודעה..."

יוסיף דעת

ה'הגיוס היהודי' - הכישרון וכוח היוצר של העם היהודי, היא עובדה ידועה. מבין 804 זוכי 'פרס נובל', 176 מתוכם הם יהודים, דהיינו כ-22%, שהם פי 100 מיחס באוכלוסייה, כ-14.5 מיליון כ"י מתוך כ-7.5 מיליארד באנושות כולה. רובם זכו בפרסים על תגליות ריאליות ומדעיות, ולא על שלום מדומה. 30% מזוכי הפרסים על מחקרים ותגליות בעולם הרפואה הם יהודים, וכן 51% מזוכי פרס פוליצר לספרות, ו-55% מאלו שהשגת בעולם כיום הם יהודים. התופעה בלטה גם בעבר, לדוגמה במחקר שנערך על התפתחות המדע עד לפני כ-600 שנה עולה, כי קרוב ל-20% מחכמי המדע בעולם היו יהודים, למרות שחלקם באוכלוסייה היה אחוז אחד. בספרד היו למעלה מ-40% מדענים יהודים, וחלקם היחסי במדינה היה פחות מ-3%. ממחקרים שנערכו עולה, כי ממוצע האריקו אצל יהודים גבוה מאוכלוסיות אחרות, ובעלי כשרון מצויים אצלם פי 6 מאחרים. החוקרים תולים את הסיבה בכך שעם ישראל הצטיין תמיד בשקידה על לימודי התורה מילדות, העברת המסורת מדור לדור, היותו העם היחיד שבכל התקופות ידעו כל בניו קרוא וכתוב, לעומת עמים אחרים שרובם היו אנאלפביתים, ודווקא הרדיפות שעבר עמנו וההסתגרות בקהילות, תרמו לחיזוק הידע והחכמה, אך לצד זאת גם להגברת שונות עשו ליעקב. אנו לא זקוקים למחקרים אלו ולמסקנותיהם, וכבר התנבא עלינו משה רבנו: "ושמרתם ועשיתם, כי הוא חכםכם וינתכם לעיני העמים, אשר ישמעו את פליחוקים האלה, ואמרו רק עם חכם ונבון הוא הגדול הזה". מן העניין להזכיר את התבטאותו של המלומד היהודי הנודע אלברט איינשטיין, שהיה יהודי מאמין, במכתבו למערכת ה'טיימס': "כעת, לאחר שהוכחה אמיתות תורת היחסות שלי, נתען גרמניה שאני מלומד גרמני, וצרכת שהניג אדור העולם. אילו נתבדתה תורת, היתה צרכת טוענת שאני גרמני, וגרמניה היתה אומרת שאני יהודי שויצרי..."

כבוד את־אביה ואת־אמה

איש תורה וחנּוּךְ מִבְּהֶקֶת הָיָה רַבִּי אֱלִיהוּ פִּינְחָס פֶּרְדֵּס, רַבֵּה הָרָאשִׁי שֶׁל רִמְתַּנְדָן וְלֵאחֶר מִבְּנֵי בִירוּשָׁלַיִם, עוֹשֶׂה חֶסֶד וּמִרְבִּיץ תּוֹרָה. בְּרֵאשִׁית יָמָיו לִפְנֵי בְּשָׁמוּנִים שָׁנָה, נָסַע לְמַצְרַיִם וּלְבָנוֹן, שָׁם הִרְבִּיץ תּוֹרָה וְנָשָׂא אֶת מִשְׁאֵל חֲנוּךְ בְּנֵי הַמָּקוֹם עַל־כִּתְפֵּי, וְרַבִּים מֵהֶם חָבּוּ לוֹ אֶת חֵייהֶם הַרוּחָנִיִּים. לְיָמִים חֹזֵר לְאַרְצ־הַקֹּדֶשׁ, וּבְמִשְׁךְ לְמַעֲלָה מַעֲשׂוֹר שָׁנִים, בֵּין הַשָּׁנִים תר"צ - תשי"ב, עָמַד בְּרֹאשׁ בֵּית־הַחֲנוּךְ שֶׁבִּשְׂכונַת 'אֶהָל מֹשֶׁה' בִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמַד בְּמִסִּירוֹת עַל מִשְׁמֵר הַחֲנוּךְ הַטְּהוֹר וְהַמְּסֻרֶּתִי.

מִסִּירוֹתָיו שֶׁל הָרֵב פֶּרְדֵּס לְעִבּוּדַת הַחֲנוּךְ, הֵיחָה לְסִמּוֹל וְדִגְמָה. בְּלִם רָאוּ כִּיצַד הוּא מְשַׁלֵּחַ הַצִּדָּה אֶת כָּל טְרוּדוֹתָיו וְעוֹסְקוֹי לְמַעַן חֲנוּךְ יְלָדֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵין לוֹ לִנְגַד עֵינָיו אֶלָּא הַצְלָחָתָם שֶׁל הַתַּלְמִידִים וְעַל־יָתֵם בַּתּוֹרָה מִתּוֹךְ יִרְאֵת שָׁמַיִם צְרוּפָה. מִדִּי בָקֵר הָיָה מְתַנַּבֵּב בַּתַּפְקִידוֹ כְּחֵיל הַדְּרוֹךְ עַל מִשְׁמֵרָתוֹ, יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבַּח, וְדִיקְנוּתוֹ הִפְכָּה לְשִׁם־דָּבָר. אוֹלָם לְמִרוֹת דְּבָקוּתוֹ הַנִּפְלְאָה בְּעִבּוּדַת הַחֲנוּךְ, הֵיחָה לוֹ מִסִּירוֹת נִעְלִית מִזֶּה לְמַצוֹת כְּבוֹד אֵב, אֲבִיו, רַבִּי בְּרִיצִיּוֹן נָסִים פֶּאֶרִידִים, הָיָה אִישׁ נִעְלָה וְחָשׁוּב, מְקַבֵּל וְדֹרֵשׁ, וּבְכוּלוֹ הָעָרֵב הָיָה מְנַעִים בְּפִיטִים שֶׁחֲלָקָם חָבֵר בְּעַצְמוֹ, וּמִרְנָן לְכְבוֹד ה'. מִמִּשְׁפָּחָה וְתִיקָה וּמִיַּחֲסָתָה הָיָה, וְשִׁרְשִׁיהָ הִגִּיעוּ מִיִּשׁוּב בִּשְׁם 'פֶּרְדֵּס דֶּה נֶאֱכָה' שֶׁבְּצִפּוֹר־מַעְרָב סָפֵר, וְלֵאחֶר גְּרוּשָׁם עַל־אֶרֶץ, וְתַקְעוּ בָּהּ יָתֵד עַד הַיּוֹם. רַבִּי בְּרִיצִיּוֹן נָסִים הִפְלִיג בְּזִקְנָה לְמַעֲלָה מִגְּבוּרֹת שָׁנִים, וְהָבֵן רַבִּי אֱלִיהוּ הָיָה מְכַבֵּד בְּיוֹתֶרֶת הַכְּבוֹד בְּאִפֵּן שְׁעוֹרֵר הַשְׂתַּאֲזוֹת בְּקֶרֶב סוֹבְבָיו. וּמִנְהָה שֶׁל קִבּוּעַ עֲשֵׂה לוֹ הֵבֵן, שֶׁהָיָה יָחִיד לְהוֹרִיו לְבַד מִשְׁלַשׁ אֲחִיוָתָיו, בְּאִשְׁרֵי מִדִּי בָקֵר בִּשְׁעֵה קְבוּעָה, הָיָה פּוֹנֶה מִבֵּית־הַחֲנוּךְ שֶׁבִּשְׂכונַת 'אֶהָל מֹשֶׁה', וּפּוֹנֶה לְבֵית אֲבִיו שֶׁבְּקֶרֶבֶת מְקוֹם כְּדִי לְדַרֵּשׁ בְּשׁוֹלֹם הָאֵב הַזֶּקֶן. בְּזִירוֹת וְכִיד אֲמוּנָה הָיָה הֵבֵן שׁוֹפֵט אֶת־הַקּוֹמָקוֹם עַל־יָהֳאֵשׁ, מְכִין לְאֲבִיו בּוֹס חֲמִין בְּלוּי מִיַּי תַּרְגִּימָא, וְלֵאחֶר שֵׁיבֵב לִידוֹ מַעֲט וְדוֹרֵשׁ בְּשׁוֹמוֹ, הָיָה אֵץ לְסִבְלוֹתָיו בְּבֵית־הַחֲנוּךְ.

וְהִנֵּה לְבַשׁ בֵּית־הַחֲנוּךְ חָג. הַמָּקוֹם כָּלוּ הָיָה אֲחֻזָּה קִדְחָתוֹת וּפְעִילוֹת נִמְרָצָה, וְהַבְּנֵן כָּלוּ הָמָה בְּכֹהֲנֵת דְּבוּרִים. בְּלִם הָיוּ דְּרוּכִים וְאֲחֻזֵּי צִפִּיָּה, שֶׁכֵּן בָּקֹר חָשׁוּב עֲתִיד לְהַתְקִים הַיּוֹם בְּמָקוֹם. 'הַנְּצִיב הַעֲלִיּוֹן לִיהוּדָה', סִיר הַרְבֵּט סְמוּאֵל, הַמְּדִינָאִי הַיְּהוּדִי, נִצִּיגָה שֶׁל מִמְשָׁלֶת בְּרִיטָנִיָּה, מִתְעַדֵּל לְבָקֵר בְּבֵית־הַחֲנוּךְ וְלַעֲמֵד מִקְרֹב עַל סִדְרֵי הַלְמוּד וְהַנְהוּל בְּמָקוֹם. וְכָאֵן אֲרַע לְרַבִּי אֱלִיהוּ פֶּרְדֵּס דָּבָר שֶׁלֹּא אֲרַע לוֹ מִיָּמָיו. הוּא שָׁכַח לְבָקֵר בְּשַׁעַת בָּקֵר כְּהַרְגֵּלוֹ אֶת אֲבִיו הַזֶּקֶן, בֵּינָן שֶׁהָיָה נִתּוֹן כָּלוּ בְּקִדְחַת הַהִכְנָחוֹת לְקִרְאָת הַבָּקֹר הַחָשׁוּב. בֵּית־הַכְּנֶסֶת שֶׁשָּׁכַן בְּבִנְיָן, הוֹכִיחַ כְּרִאִי לְקִרְאָת הָאוֹרֵחַ הַנִּכְבָּד, הַבְּנֵן כָּלוּ נֶקֶד וְצִחָצִחַ לְמַשְׁעִי, וְהַתַּלְמִידִים הַתְּבוֹנֵנוּ אֵף הֵם בְּהַתְּרָשׁוֹת לְקִרְאָת הַמַּעֲמֵד הַגָּדוֹל, וְתִדְרָכוּ לְקֹדֶשׁ שֶׁם שָׁמַיִם בְּהַלְיוֹתֵיהֶם וּבְהַתְּנִיחוֹתָם. וְהִנֵּה מִתְקַרְבֶּת הַשְּׁעָה הַיְּעוּדָה בָּהּ עֲתִידָה הַפְּמִלְיָה הַמְּכַבֶּדֶת לְהִכְנֵס בְּשַׁעֲרֵי בֵּית־הַחֲנוּךְ, וּלְפָתַח נִרְאָתָה בְּשַׁעֲרֵי דְמוּת שְׁחֻזָּה מֵרֵב יָמִים, הַפּוֹסְטֶת בְּכַבְדוֹת פְּנִימָה. הָיָה זֶה הָאֵב הַיָּשִׁישׁ רַבִּי בְּרִיצִיּוֹן נָסִים, שֶׁהַתְּנַהֵל לֹאִטוּ מֵרֵב זְקֻנּוֹתוֹ, אֵף פְּנִי הָיוּ מְלֵאִים דְּאֵגָה. "הֵיכָן הֵייתִי?" פָּנָה אֶל־בְּנֵי הַחֲדָרָה, "מַדּוּעַ לֹא בָאתָ לְבַקְרֵנִי כְּדָרְכָךְ יוֹסִיִּים?" תָּמָה, "שָׁמָּה אֵינֶךָ חֹשׁ בְּטוֹב?" הֵבֵן חָרַד אֶל־אֲבִיו, וּמָהֵר לִפְסוֹ. "חָלִילָה וְחַס! שְׂרִי אֲנִי בְּקוֹ הַבְּרִיאוֹת תְּהִלָּה לְקַל, אֵלָּא שֶׁתִּקְרָה אֲרַעֲךָ לִי הַיּוֹם וְשִׁכַּחְתִּי לְבֹא אֵלֶיךָ כְּהַרְגֵּלִי וּלְכַבֵּדְךָ כְּרִאִי." מִדִּי לֵאחֶר מִכֵּן, פָּנָה אֶל סִגְנוֹ ר' מִרְדְּכִי כַּהֵן, וְאָמַר לוֹ בְּמַהֲרֹת: "אֲנִי פּוֹנֶה עִם אֲבִי אֶל בֵּיתוֹ כְּדִי לְכַבֵּדוֹ וְלִשְׁהוֹת מַעֲט בְּמִחְצָתוֹ, וּבְטוֹחָנִי כִּי תַעֲדֶה לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי הָאוֹרְחִים הַנִּכְבָּדִים בְּכְבוֹד הָרָאִי לָהֶם". הִסְגֵּן נִדְהָם כָּלוּ. "הֲרִי מְדַבֵּר עַל בָּקֹר חָשׁוּב וְרִם־דָּרָג, וְהָאוֹרְחִים אֲמוּרִים לְהוֹפִיעַ כְּכִלְרָגַע. שָׁמָּה תִּבְקֶשׁ מֵאֲבִיךָ לְהִתְחַיֵּן לָךְ, וְאִתָּה תִּקְבַּל בְּעַצְמָךְ אֶת פְּנֵי הָאוֹרְחִים?" אוֹלָם רַבִּי אֱלִיהוּ לֹא שֵׁת לְבֹו לְדַבְּרֵיו, הַמִּשְׁיֵד לְעַלֵּד עִם אֲבִיו הַזֶּקֶן, כִּשְׁהוּא תוֹמָךְ בּוֹ בְּמִסִּירוֹת וְנִאֲמָנוֹת, וּבְהַנְחִיָּד הַבְּהִיר לְסִגְנוֹ, כִּי מִצִּדּוֹ כָּל הַבָּקֹר הַמְּמַלְכָתִי אֵינִי שׁוֹהֶה אֶפְלוֹ בְּקִלְפַת הַשּׁוּם, לְעַמֹּת מִצּוֹת כְּבוֹד אֵב שֶׁהוּא זֹכֶה עֲתָה לְקִיָּם.

אֵף יִצְאוּ הַשָּׁנִים מִהַשְׁעֵר, וְהִנֵּה הִגִּיעָה הַפְּמִלְיָה הַכְּבוֹדָה. מִנְהַל בֵּית־הַחֲנוּךְ שְׂרִי עֲתָה בְּבֵית אֲבִיו, יוֹשֵׁב לְצִדוֹ בְּנִיחּוּתָא בְּאֶחָד שְׁעוֹתָיו בִּידִיו, וְהוּא מְשׁוּחָח עִם אֲבִיו עַל־דָּא וְעַל־יָהּ כְּדִי לְהַשִּׁיב אֶת־רוּחוֹ וְלִשְׁמָחוֹ. הִסְגֵּן הָיָה זֶה שֶׁקַּבֵּל אֶת פְּנֵי הַנְּצִיב הַעֲלִיּוֹן וְכִנֵּי לִוְיָתָן, וְלֵאחֶר שֶׁהִצִּיג אֶת הַצִּוֹת הַחֲנוּכִי וְאֶת תַּלְמִידֵי הַמָּקוֹם, סִפֵּר בְּמִבְּחָה כִּי הַמְּנַהֵל נִאֲלָץ לְהַעֲדֵר מִהֶמְמַנְשׁ הַמִּיחָל, וְהוּא זֶה שֶׁמְמַלָּא אֶת־מְקוֹמוֹ. הַדָּבָר הַפְּלִיא מֵאֵד אֶת הַנְּצִיב, וְהוּא תָּמָה לְפָשֵׁר הַעֲדִירוֹתָיו שֶׁל הַמְּנַהֵל, וְהָפָה נִאֲלָץ לְסַפֵּר אֶת־הָאֵמָת. "אֵב זֶקֶן יֵשׁ לוֹ לְמַנְהֵל שְׁלֵנוּ, וּמִדִּי בָקֵר הוּא יוֹשֵׁב בְּמִחְצָתוֹ, מְכִין לוֹ בּוֹס חֲמִין וְיוֹשֵׁב עִמוֹ זְמַן־מָה כְּדִי לְשַׁמְחוֹ. הַיּוֹם, נִשְׁכַּח הַדָּבָר מְלִבּוֹ מֵרֵב הַכְּנֻת לְקִרְאָת בָּקֹרֶךְ, וְאֵף זֶה מְקֻרֹב יִצָּא לְבֵית אֲבִיו לֵאחֶר שׁוֹהֶה בָּא אֲלֵיו לְרֹשׁ בְּשׁוֹמוֹ." עוֹדֵם מְדַבְּרִים, וְרַבִּי אֱלִיהוּ נִכְנָס בְּשַׁעֲרֵי וּמִתְקַרֵּב אֶל הַנְּצִיב, שֶׁקּוֹמָתוֹ הַתְּמִידָה הַתְּבַלְטָה גְּבוּהָ מֵעַל רֹאשֵׁי הָעוֹמְדִים. "סָלַח נָא לִי עַל אַחֲזִירִי," אָמַר, וּבְשִׁבְקָשׁ לְהוֹסִיף מְלוֹת הַתְּנַצְלוֹת נוֹסְפוֹת, אֲחֻזָּה הַנְּצִיב בְּתַפְּכִי, חֲקִקוֹ בָּחַם וְאָמַר: "אֲשֶׁרִינוּ שֵׁשׁ לָנוּ יְהוּדִים יְקָרִים כְּמוֹךָ, אֲשֶׁר מְכַבְּדִים אֶת־הוֹרֵיהֶם כְּרִאִי וְזוֹכִים לְקִיָּם אֶת מִצְוֹת הַתּוֹרָה. אֵל לָךְ לְהַתְּנַצֵּל". הַבָּקֹר הָיָה מְצִלָּח וּפְדוּרָה, וְהַנְּצִיב יִצָּא מִהַמָּקוֹם מְקַסֵּם מִפְּרָאָה עֵינָיו. "דְּבָרִים רַבִּים לְמִדְּנוּ מֵאֲבִינוּ", מְסַפֵּרִים צֶאֱצָאִיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיהוּ פֶּרְדֵּס, "וְאֶחָד הַחֲשׁוּבִים בָּהֶם - כְּבוֹד הוֹרִים מְהוּ!"

יֵשׁ לְהַעִיר, כִּי הַרְבֵּט סְמוּאֵל כַּהֵן בַּתַּפְקִידוֹ בְּנִצְיָב הַעֲלִיּוֹן מִשְׁנַת תר"פ עַד שְׁנַת תרפ"ה בְּלָבָד, יִתְחַבֵּן שֶׁהַמַּעֲשֵׂה אֲרַע עִם נְצִיב אַחֵר, אוֹ בַּעַת בָּקֹר פְּרָטִי שְׁלוֹ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל לֵאחֶר סִינֵם תַּפְקִידוֹ. ♦

פניני אור החיים

מִדְּבָרֵי הָאוֹר הַחַיִּים הַקְּדוֹשׁ עַל הַפְּרָשָׁה

אֶעֱבֹרֶנָּה וְאֶרְאֶה (ג, כה) - עוֹד יִתְבָּאֵר עַל־דָּרָךְ אוֹמְרִים ז"ל, כִּי הַגּוֹאֵל הַמְּקוֹנֶה לְעַם הַמְּקוֹנִים הוּא מֹשֶׁה עַצְמוֹ, וּבְסִפְרֵי הַזֶּהר גַּם־כֵּן רְמוּזָה בְּפִסְקוֹ מִה־שְׁהִיָּה הוּא שִׁתְּהִיָּה, וְכֵן הַנְּבִיא מֹשֶׁה יָדַע הַדְּבָרִים כִּי גִלָּה ה' סוֹדוֹ אֶל עַבְדּוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ שִׁיבֹא זְמַן אַחֵר שִׁיעֲבֵר אֶת־הַחֲדָדוֹן אֶל הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, לָזֶה דִּקְדָק בַּתְּפִלָּתוֹ כִּי מַה שֶּׁשּׁוֹאֵל הוּא שִׁיעֲבֵר עֲתָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **אֶעֱבֹרֶנָּה בְּזִמְנָהּ:**

וְיִדְעַתְּ הַיּוֹם (ד, לוט) - יִתְבָּאֵר עַל־דָּרָךְ אוֹמְרִים ז"ל שֶׁקוֹל שֶׁבֶת כְּנַגֵּד כְּלִי־הַתּוֹרָה בְּלָהּ, וְהִנֵּה לְפִי שִׁיבֹא הַיָּצֵר וְיֵאמַר לְאָדָם מַה כָּפָר כִּי תִיחַל לְקִיָּם כְּלִי־הַתּוֹרָה בְּלָה שֶׁהָיָה שְׁלֵמוֹת הָאָדָם, וְכֵה גַם אָדָם שֶׁעֲבָרָהוּ רְעוּת רַבּוֹת יִדְחִיקָהוּ הַיָּצֵר, מַה תִּיחַל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר פָּעַל כְּנַגֵּד מִהֲרָעוּתוֹ, לָזֶה אָמַר מֹשֶׁה **וְיִדְעַתְּ הַיּוֹם, אוֹתוֹ שֶׁכְּתוּב בּוֹ הַיּוֹם שֶׁהוּא הַשְּׁבֶת דְּחָתִיב כִּי שֶׁבֶת הַיּוֹם, תֵּן דַּעַתָּה עָלָיו וְכֵה תִּשְׁיֵב אֶל־לִבְכֶּךָ כִּי הוּא שֶׁקוֹל כְּנַגֵּד כְּלִי־הַתּוֹרָה, וְזֶה יוֹעִיל לְסַתֵּר שְׁתֵּי טַעְנוֹת בֵּין לְתַקֵּן מַה שֶּׁעֲבָרָהוּ מִהֲמַדְרִים בֵּין לְהַשְׁלֵמַת הַנִּפְשָׁה, שֶׁעַל יְדֵי שְׁמִירוֹתָ הָרִי הוּא כָּאֵלּוּ קִיָּם תַּרְגִּימָא מְצוּת:**

וְזָכַרְתָּ וגו' (ה, טו) - הֵם דְּבָרֵי מֹשֶׁה, וְהַכְּנָה כִּי יוֹם הַשְּׁבֶת יֵשׁ בּוֹ גַּם־כֵּן הַעֲרָה לְאָדָם לְזָכֵר יִצְיָאָת מִצְרַיִם, כִּשְׁהוּא שׁוֹבֵת בְּלֹא שְׁעִבּוֹד יָרִישׁ כִּי ה' הוּא הַמִּנִּיחַ לְעַמּוֹ מִקְלִיצֵיהֶם וְיָתֵן לָבוֹ לְקַבֵּל גְּדוּרֹת הַמּוֹצִיא מִעַבְדוֹת, וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ מִכָּאֵן שֶׁצִּירָה לְחַזְקִיר בְּקֹדֶשׁ הַיּוֹם יִצְיָאָת מִצְרַיִם, וְאֵם תֵּאמַר לָמָּה הַשְּׁמִיט טַעַם הַשְּׁבֶת שְׁמָאֵר ה' בְּדָרוֹת רֵאשׁוֹנוֹת כִּי שִׁשַּׁת יָמִים וְגו', טַעַם זֶה הוּא טַעַם הַמּוֹצֵא מִעַקְרָא לֹא טַעַם הַחַיּוּב, וּמִשְׁה אָמַר טַעַם חַיּוּב אֲמוּנָת טַעַם הַמּוֹצֵא וְכו', וְהוּא מַה שֶּׁרָשָׁם **וְזָכַרְתָּ וגו' יִצְיָאָה וגו' כִּדִּי חֲזָקָה וּבִזְרָע נְטוּיָה, וְשֶׁם רֵאִיתִי כִּי הוּא אֲדוֹן הַכֵּל, וְכֵה יִתְאֲמַת לָךְ טַעַם הָאֲמוּר בְּדָרוֹת רֵאשׁוֹנוֹת כִּי שִׁשַּׁת יָמִים וְגו':**

דְּבָרֵי הַיָּמִים

בִּשְׁבַת וְאֶתְחַנֵּן נַחְמוֹ תר"פ, אֲרַע בִּירוּשָׁלַיִם מֵאוֹרַע הַיִּסְטוֹרִי וְנִדְרִי. הִיָּה זֶה כְּשִׁנְתִּים לֵאחֶר תוֹם מַלְחַמַת הָעוֹלָם הָרֵאשׁוֹנָה, כֹּאשֶׁר הַמַּמְשֵׁל הַבְּרִיטִי הוֹדִיעַ עַל מִינוּיוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הַרְבֵּט סְמוּאֵל כְּנַצִּיב הַעֲלִיּוֹן. הַשְּׁמַחָה הִיָּתָה גְּדוּלָה וְרַבִּים רָאוּ כִּכֵּךְ אֶת פַּעְמִי הַגּוֹאֹלָה, וְאֵף מִצָּא רַמּוּזִים שׁוֹנִים לְשׁוֹם וּמוֹעֵמִד. בִּשְׁבַת הַתֵּאֲרַח הַנְּצִיב בְּמִלּוֹן אֲמִדוֹרְסִקִי שְׁבַעִיר הַעֲתִיקָה, וּבְדִרְכוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שְׁחֹרֶכֶת רַבִּי יְהוּדָה חֲסִיד בְּלִיּוֹ מִשְׁמֵר כָּבֵד, הַתִּירוֹ עֵלִיו מִיּוֹרִידִים וְהַמוֹנִים נִהְרֹו אֶל הַמָּקוֹם. בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת הַתְּכַבֵּד בְּמַפְטִיר, "וְכַשְׁעֵלָה לְתוֹרָה, עֲמַד כָּל הַקָּהָל עַל רַגְלָיו, וְאַחֲרֵי קִרְיַת הַתּוֹרָה קִרָּא אֶת הַפִּטְרָא 'נַחְמוּ נַחְמוּ עַמִּי, וְכַשְׁהִיגֵעַ לְבִרְכָּה' עַל־כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זר", עֵבֶר רַעַד בְּקָהָל, כַּהֲתַרְשָׁמוֹתָיו שֶׁל סוֹפֵר בִּימִיּוֹם הַהֵם, לֹא אֲרָכוּ שְׁלוּשָׁה חוֹדְשִׁים, וְרַבִּים מֵאוֹל שְׂרָאוּ בְּנַצִּיב גִּיבּוֹר יִשְׂרָאֵל, הַתְּבַדּוֹ וְנַחְלוֹ אֲכֻזָּה. הַשְּׁלִטוֹן הַבְּרִיטִי הִקְשָׁה אֶת עוֹלוֹ עַל הַיִּישׁוּב הַיְּהוּדִי, הַגְּבִיל אֶת מְכַסֵּת הָעוֹלָם אֲרַעָה וְתַמְךְ בְּעִרְבֵי הָאָרֶץ, אֲנַקְדוּטָה מַעֲנִיית מְבִיקוֹר זֶה, סִפְרֵי שֶׁשׁ הַחוֹרֶבָה ר' שְׁלֹמֹה פִּרְיִימִן וְזִכְרֹנוֹתָיו: "כִּידוּעַ יֵשׁ מִנְהָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, שְׁבַעֲת שֶׁהַכְּהֵנִים עוֹלִים לְדוֹכֵן לְבִרְכַת כְּהֵנִים, הַשְּׁמֹשׁ קוֹרָא 'כְּהֵנִים' לְפָנֵי הַבִּרְכָּה. בֹּא אַחַד הַגְּבָאִים וְאֹמַר לִי, שְׁהוּא כְּבֵר הָעַמִּיד אַחַד שִׁיכְרִיו כְּהֵנִים, וְכַמוֹכֵן שֶׁאֵין לֹא נַתִּיל לוֹ רְשׁוֹת לִזֶּה. בְּיוֹם שְׁבֹא הַנְּצִיב בִּיקְשָׁתִי מִעֲשֻׁרוֹת אֲנָשִׁים שִׁיִּצְעֻקוֹ 'כְּהֵנִים' לְפָנֵי בִרְכַת כְּהֵנִים, וּבִאֲמַת לְפָנֵי בִרְכַת כְּהֵנִים צַעֲקוֹ כַּמָּה עֲשׂוֹרוֹת אֲנָשִׁים 'כְּהֵנִים כְּהֵנִים...' אוֹ אֲמֹרֵתִי לְגַבִּיא הַזֶּה", עוֹד הַפַּעַם לֹא תִשְׁנֶה מִנְהָה מַה שִּׁיִּיךְ לְשִׁמּוֹשׁ... צֶאֱצָאִי הַרִ"מ טוֹקֶזֶץ־נִסְקִי מְסַפֵּרִים עַלִּי שֶׁחָלַל לַעֲרוֹךְ אֶת לוח אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הַנוֹדֵעַ, לְבַקֵּשׁ אֶשֶׁת הַנְּצִיב שִׁבְיָקָה לְדַעַת אֶת מוֹעִיד הַדְּלֶקֶת נִרוֹת הַשְּׁבַת בִּירוּשָׁלַיִם, אֵךְ הַלּוֹחַ חָחַל כְּבֵר בִּשְׁנַת תרס"ה.

מטעים

והפיץ ה' אתכם בעמים (ד, כז)

בטעמי דרנא תביר, לרמוז שכל מטרת ההפצה והפזור בין האמות, כדי לשבר גאונות ולהורידם מדרגתם. וכן מטעמות התבות שבהמשך אשר יתנה' ה' אתכם שמה בדרנא תביר, (דרוש הרמב"ד)

להוריש גוים וגו' ממך מפניך (ד, לח)

מפרש רש"י, סרסחו ודרשוהו. להוריש מפניך גוים גדולים ועצומים ממך. ואף טעמי המקרא מוכיחים כן, שהרי תבת ממך מטעמת בטפחה שהוא טעם מפסיק, ומכאן שהיא מוסבת על תבת להוריש שבתחלת הפסוק, ולא על ממך, (דיוקנים)

לנש שמה רוצח (ד, כב)

בדקרא ואזלא, שעל הרוצח להקדים וללכת לעיר מקלט, טרם ישינו גואל הדם והרגנו, (זה השני)

חקותיו ומצותיו אשר אנכי מצוה (ו, ב)

תבת מצוה בטעם סגול, שעל ידי קיום המצוות הופך עם ישראל להיות לו לעם סגולה, (דברי יחזקאל)

ובתים מלאים כל-טוב (ו, יא)

שבתי הבתים שהם מלאים כל-טוב, לעומת הבורות שלא חצבת בתים וזיתים שלא נטעת, לרמוז שהבתים עומדים להריסה כדי שימוצאו את האוצרות שהחבאו בהם, ולכן תבת ובתים בדקרא ואזלא, שמה שהקדימו לבנות יתרו, (צמח הצבי)

מדגש

רבים מתחבטים בשם 'עשרת הדברות', שמה הוא בלשון נקבה ואם-כן צריך לומר עשר הדברות, ואם הוא בלשון זכר ביצד מחלקים אותו לדבורים אחדים, בתורה נאמר עשרת הדברים, ובלשון זכר עשרת הדברות, והאמת שהוא בלשון זכר, והיחיד שלו הוא 'דבר' ולא 'דברים' כפי השגור בטענת כפי הברייתא, ומכאן שצריך לומר הדבר הראשון, הדבר השני, וכן עליזה הדרך. מקור הדבר בירמיה 'והנביאים יהיו לרוח והדבר אין בהם', ומפרש רש"י 'והדבר של קדשה שהם אומרים לנו בשם הקב"ה - אינו בהם', ומכאן שדבור השם כפי הנביא נקרא 'דבר', דומה לכה בשם כפי שהוא בלשון זכר, וברבים כסאות, ולא כסאות כפי השגור, ופסוק מפרש הוא 'כי שמה יושבו כסאות למשפט, כסאות לבית דוד', ומכאן נסח התפלה במוסף ראש השנה 'ודברות קדשה מלהבות-אש'.

ממלכה

"יודעים אתם פשר מנהגו שליוולם", אמר פעם עני מרננש, "מדוע העשירים עושים מה שלכם הפץ ואין איש גוער בהם, ואילו העני אף מהין בנפשו לעשות דבריהם, וכבר גוערים בו בחמרה? משום שבאשר השליח משה את הלוחות מידו, נעשו הקלו שברים ורסיסים גדולים וקטנים. אלו שחטפו חתיכה גדולה מהאבן הקרה נעשו עשירים מפלגים, ואלו שחטפו רסים קטן נותרו בענייתם. וראה זה פלא, בריסים הגדולים מה נאמר בהם? 'תרחצו', 'תגבשו' 'תגאפו'. ומה כתוב בריסים הקטנים 'לא, לא, לא', ומאן מותר לעשירים הכל, ולעניים - לא, לא, לא!"

מנהגו של רבי חיים מבריסק היה, לשבת בפניסה לביתו, ושם קבע את מקום למודו בכל שעות היום. הסבה לדבר היתה, שכל המבקש לחלוח את-פניו ולבקש עצה ותושיה, יוכל לעשות זאת על-נקלה, ולא יצטרך לטרח להכנס אל פנים הבית. אולם בכל-פעם שהיה בנו רבי יצחק זאב נכנס לבית, היה אביו קם לכבודו מלוא קומתו, שפן סבר כי לבנו יש דין של תלמיד-חכם ועליו לכבדו כמו בפני ספר-תורה. הדבר צער מאד את-הבן, ולשואו היו כל הפצרותיו בפני אביו שלא יקום לכבודו. לבסוף נפל רעיון במחו של הגר"ז, ומאז החל להכנס לבית אביו דרך החלון...

ה'דברי חיים' מצנו היה מספר על רבו הרבי ר' אלימלך מליז'נסק, שהיה אומר כי באשר האדם שב בתשובה, חייב הוא לשוב לאחוריו אל העברה הראשונה שגררה אחריה את העברות הבאות. משום עברה גוררת עברה, ועליו לתקן את הראשונה ואת הבאות אחריה. פעם השכים רבי אלימלך בחצות הלילה, והרהר בלבו מהו החטא הראשון שחטא בימי חייו, שבגבולותיו הפך להיות 'פעל-עברה' כה גדול. לאחר שהרהר רבות הגיע למסקנה, כי חטאו הראשון היה בקך שהיה מכה את אמו בקטנותו, וכתשובת המשקל על-כך שרף את כפי-ידו בפר שדלק על-שולחנו.

מעשה ביהודי שומר תורה ומצוות, שנפל כססוף בינו ובין הוריו בעניינים משפחתיים, וכתוצאה מהמריבה חזל הבן לדבר עמו. הגיעו הדברים לידי כך, שאף שהיה מתגורר בסמוך לביתם, לא היה מברכם לשלום כאשר נתקל בהם בדרך, ואפלו בשבתות וימים-טובים לא היה פורס בשלומם. הדבר נודע לרבי סלמן מוצפי, והוא הוכיח את-האיש פעמים רבות על-הדרך, אך לשוא היתה תוכחתו, ודבריו נפלו על אזניים ערלות. לאחר שעברו ימים רבים והבן נותר במקומו, פקעה סבלנותם של הוריו, והם שלחו אל רבי סלמן בבקשה שיזדר על-לבו של בנם, כי הדבר הוא למעלה מנחם. כאשר הבן אינו משיב אפלו על ברכת 'שבת שלום' שהם מברכים אותו. היה זה ביום חמישי בשבת, ורבי סלמן התישב והעתיק קטעי מוסר ותוכחה מהספרים 'ראשית חקמה' ו'שבט מוסר', הנוגעים למצוות כבוד אב ואם, ולאחר מכן הלך לביתו של האיש. "אם אינך שומע לדברי", פנה אליו בקול נוקב, "לפחות שמע לדבריהם של גדולי ישראל", והראה לו את הרשום בפתק שבידו, אך הלה נותר בלבו הערל ולא שת לבו גם לדבר הזה. עקשנותו צערה מאד את רבי סלמן, עד שחרה אפו וקרא אליו בתוכחה מגלה: "דע לך, כי מי שמבזה את-אביו ואת-אמו, ועובר על הדבר של 'כבוד את-אביו ואת-אמו', אינו שונה ממי שעובר על הדבר 'אנכי ה' אלכיד', או 'יכור את-יטום השבת לקדשו'. כי אלו ואלו נתנו למשה רבנו בסיני, ואלו ואלו פתורים על לוחות הברית. ואל תחשב בלבך, כי אם תקים את תשעת הדברות, אזי תצצל מדינה של-ציהנם על חסרון הדבר של 'כבוד את-אביו'. אולם גם דבריו אלו היו לריק, והבן הסורר המשיך לעמד על-שלו וסרב להכנע. אז-אז פנה אליו רבי סלמן ואמר בקול תקיף: "הריני להודיעך, כי בית-דין של-מעלה אינם מענישים אלא אס-כן מזהירים תחלה. ובכן, הנני שלוח של בית-דין זה, והריני מזהירך שאם לא תתקן תוך שלשה ימים את המעוה, חוששני ממה שעתידי לבוא עליך". עברו שלשה ימים מעת לעת, וכשהגיע היום שלישי בדיוק באותו זמן בו נבא רבי סלמן את עתידו המר, נסה שוב לפנות אליו במוצא אחרון, אלא שהלה היה עסוק בענייני מסחרו וכמה אנשים עמדו לפניו. יצא רבי סלמן מהבית, וכאשר שב לאחר פרבע שעה, ראה לחדתו כי אמבולנס יוצא מחצר הבית בקול צופר מרעיש, ובפנים שוכב האיש ללא רוח חיים. תמו ימי השבעה, ואחד מקרובי המנוח ראהו בחלומ אובד מבלי לבוש ואין כסות לאביו, והנה הוא דורך בשאט-נפש על שני לוחות הברית אותם השליך מידו. האיש התעורר בבהלה משנתו, אך זכר את החלום במלואו. עליאתר פנה לביתו של רבי סלמן וספר לו על חלומו הנורא, והוא הזמין את ידידו רבי נסים בדורי אל חדרו שבבית-הכנסת, וספר לו את המאורע פלו. "מהיכן שאבת אמץ ועז כדי לומר דברים כה נוקבים? תמה הידיד רבי נסים, ורבי סלמן אמר: "לא הרהרתי בדבר, כי אם מרהשמים שמו את הדברים כפי. וכיון שחשתי כי קצו קרב, בנשתי להציגו מדרת שחת, אך הוא התעקש על-שלו". וכדי לערך תקון לנפשו, בנסו שני הצדיקים עשרה תלמיד-חכמים שלמדו כ"ד שעות לעלוי נשמת המנוח, ובקשו בעדו מחילה וסליחה. לאחר מכן. בקש רבי נסים מידידו לספר את הדבר בצנעה, ולצוות שלאחר מלאות ימיו ושנותיו יספרו את-הדבר ברבים, למען ידעו פלם את ענש הדור הנורא במי שמזלזל בכבוד אביו ואמו.

החזון אי"ש בפר פעם בתלמוד-תורה, והעמיד את התלמידים בכור המבחן על תלמודם. באמצע הבחינה הצביע אחד התלמידים במבקש לשאל שאלה, אך המלמד שלו סמן לו להוריד את אצבעו, כדי שלא להטריד את גדול הדור. הדבר לא נעלם מעיני החזון אי"ש, ולאחר שפסים את הבחינה פנה אל אותו תלמיד, ואמר: "מה רצית לשאל בשעה שהרמתי ידך? והתלמיד אמר בתמיה: "רציתי לשאל את-הר, בזכות מה זכה לגדל ולתפארת להיות החזון אי"ש"? במקום השתררה דממה, והמלמד לא ידע את-נפשו. אולם החזון אי"ש הקשיב בסבלנות לשאלת התלמיד, חשב מעט, ולאחר מכן אמר: "חושבני שזה בזכות מצות כבוד אב ואם שקיימתי". ובהזדמנות אחרת אמר החזון אי"ש, כי אפשר לבדק ולהבחין את מדת יראת השמים הספוגה באדם, כפי מדת התמסרותו וכבודו את הוריו הזקנים, וכפי שמתמסר למענם - כך גדולה יראתו.

"ועשיתם לכם פסל תמונת כל" - פסוק זה מרמז על אותם אנשים צבועים, שהם מציגים עצמם כ'תמונת כל', ובכל-מקום משוים עצמם באחד מרה-הבורה. כאן הוא חסיד, כאן הוא גאון, כאן הוא רב, וכאן הוא סוחר, הכל לפי המקום והזמן, והריהו דומה לפסל בעל תמונת כל... (ילקוט הגרשוני)